

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ**

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 18

Київ - 2016

**ВІСНИК
АГРАРНОЇ
ІСТОРІЇ**

18'2016

Науковий журнал

Редакційна колегія: Editirial board:

С.О. Білан (заст. гол. редактора)	S.O. Bilan (deputy editor-in-chief)
І.С. Бородай	I.S. Boroday
В.А. Вергунов (заст. гол. редактора)	V.A. Vergunov (deputy editor-in-chief)
С.В. Віднянський	S.V. Bydnjanskij
М.Ю. Виговський	M.Yu. Vygovskij
Вас. М. Даниленко	Bas. M. Danylenko
О.Ю. Єліна	O.Yu. Yelina
І.В. Жалоба	I.V. Zhaloba
С.М. Живора (відповід. секретар)	S.M. Zhyvora (executive secretary)
М.А. Журба (головний редактор)	M.A. Zhurba (editor-in-chief)
І. Ілчев	I. Ilchev
О.С. Каденюк	A.S. Kadenjuk
Д.В. Карев	D.V. Karev
Н.П. Коваленко	N.P. Kovalenko
В.Ф. Колесник	V.F. Kolesnyk
С.В. Корноненко	S.V. Kornovenko
Г.Г. Кривчик	G.G. Kryvchyk
В.І. Кучер	V.I. Kucher
В.І. Марочко	V.I. Marochko
Н. Мгалоблішвілі	N. Mhaloblishvili
В.П. Михайлюк	V.P. Myhajluk
А.Г. Морозов	A.G. Morozov
О.Ф. Нікілев	A.F. Nikilev
С.С. Падалка (заст. гол. редактора)	S.S. Padalka (deputy editor-in-chief)
О.П. Реєнт	A.P. Rejent
І.В. Рибак	I.V. Rybak
І.М. Романюк	I.M. Romanuk
С.М. Свистович	S.M. Svistovich
О.О. Сушко	A.A. Sushko
О.Є. Тарабрін	O.E. Tarabrin
С.М. Тимченко	S.M. Tymchenko
Ф.Г. Турченко	F.G. Turchenko
О.М. Кропивко	O.M. Kropyvko
В.В. Шелепов	V.V. Sheleпов

ISSN 2307-3179

Засновники:

- Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова
- Національний університет біоресурсів і природокористування України
- Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України

*Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.*

*Наказом МОН України № 1528 від
29.12.2014 р. видання включено до Переліку
наукових фахових видань України*

Макетування та верстка:

С. Живора

Комп'ютерний набір:

В. Козир, Л. Лановюк

Оформлення обкладинки

А. Мельник

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, кім. 24.
тел./факс (044) 520-12-05; 527-81-16;
e-mail: visnykai@gmail.com,
kafedra_slovjan@ukr.net;
zhyvora@bigmir.net

Друкується за рішенням:

Вченої ради Інституту історичної освіти НПУ ім. М.П. Драгоманова (протокол № 5 від 15.12.2016);

Вченої ради ННСГБ НААН України (протокол № 12 від 23.12.2016)

Підп. до друку 28.12.2016
Формат 70 x 108 1/16.
Папір офсет. Друк. різногр.
Ум. друк. арк. 26,4 Обл.-вид. арк. 27,2
Наклад 150 прим.

Друк СПД ФО Куц В.М.

*Автори опублікованих матеріалів
несуть повну відповідальність за підбір,
точність наведених фактів, цитат,
економіко-статистичних даних, імен та
інших відомостей.*

УДК:930.2:7.074(737.1)

О.А. БАКАЛЕЦЬ

РОЛЬ ПОЛЬСЬКОЇ МОНЕТИ В ГРОШОВОМУ ОБІГУ ПОДІЛЛЯ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIV – XVI СТ.)

На основі аналізу монетних скарбів другої половини XIV – XVI ст. прослідковується процес поширення на подільському грошовому ринку польської срібної монети, висвітлюється її роль серед інших грошей Європи досліджуваного періоду.

Ключові слова: Польське королівство, Річ Посполита, гріш, півгріш, галицько-руський грошик, солід, денарій, дводенарій, двояк, чворак, трояк.

До утворення у 1569 р. Речі Посполитої за часу правління короля Сигізмунда II Августа (1548–1572), Польське королівство з 1387 р. поширило свій політичний та економічний вплив на територію Галичини (Галицької Русі), а з 1449 р. – на територію Західного Поділля. Східне Поділля залишилося під владою Великого князівства Литовського, окрім Ровського (з 1540 р. Барського староства), яке купила у 1537 р. у Станіслава Одроводжа польська королева, італійка за походження, дружина Сигізмунда I Старого (1506–1548) – Бона Сфорца (1494–1557) за 2337 злотих (дукатів) та 80 угорських флоринів [1].

М. Грушевський у своїй магістерській дисертації наголошує на тому, що ряд населених пунктів південно-східного Поділля, в тому числі м. Рів перейшли під володіння поляків ще у 1452 р. [1, с. 65–66].

Тодішніми селами Ровщини володіла переважно українська та польська служила шляхта. На рубежі XIV–XV ст. в подільському регіоні сільське населення переважно займалося орним землеробством, скотарством та дрібним кустарним промислом. Окрім землеробства добре були розвинуті такі галузі, як рибальство, бортництво, гончарство, будівництво, торгівля, різні ремесла. У цей період на території Поділля вже існувало близько 40 укріплених містечок, які були осередками ремесла, місцевої та зовнішньої (переважно транзитної) торгівлі [3].

Важливим засобом для розвитку сільського господарства, ремесла та торгівлі виступали срібні гроші Чехії, Золотої Орди, Польщі, Великого князівства Литовського, Угорщини, Священної Римської імперії, Пруссії.

Проблемам ідентифікації, атрибуції, іконографії, метрологічним показникам, техніці карбування та різновидам художнього оформлення польських коронних та місцевих срібних монет (львівського, смотрицького та кам'янецького карбування) досліджуваного періоду присвятили свої наукові розвідки відомі в Україні нумізмати: М. Котляр [7], О. Погорілець, Р. Саввов [8; 9; 10; 11], Р. Шуст, А. Крижанівський [5; 12; 13], А. Шостопал [14; 15], О. Дашко [4], О. Бакалець, О. Пінкасевиц [1; 2; 3].

Зібрана нами топографія знахідок подільських скарбів другої половини XIV–XVI ст. засвідчує про швидке поширення серед міських та сільських жителів Поділля польської срібної монети. У 32 (54,2%) із 59 змішаних скарбових комплексів другої половини XIV ст. наявні коронні монети Польського королівства та галицько-руські грошики і денарії, відкарбовані на монетному дворі у м. Львові за наказами польських королів Казимира III (1333–1370), Людовіка Угорського (1379–1382, Владислава Опольського (1372–1378, 1386) та Владислава II Ягайла (1386–1434).

Монети польського карбування виявлені у 16 (45,7%) скарбах XV ст. із 35 зафіксованих в нашій топографії, а у 55 скарбах XVI ст. польські монети присутні у 41 (74,55%) змішаному скарбовому комплексі. Тобто, ми бачимо що частка польської монети в грошовому обігу Поділля за півтора-два століття зростає від 45,7% до

74,55%. Серед 149 змішаних подільських скарбів польські монети присутні у 89 (59,7%) скарбах другої половини XIV – XVI ст. (табл. 1).

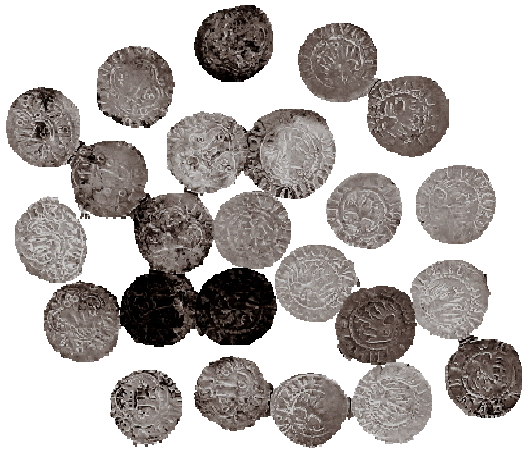
Таблиця 1

Частка польських монет у скарбах Поділля другої половини XIV – XVI ст.

Область	Кількість скарбів (XIV – XVI ст. / монети Польщі)					
	XIV	XIV	XIV	всього	польські	у %
Вінницька	14/12	17/5	17/11	48	28	32,2
Хмельницька	21/13	7/5	26/21	54	39	36,2
Тернопільська	5/5	6/6	3/2	14	13	9,4
Черкаська	19/2	5/0	9/7	33	9	22,1
Всього скарбів / в т. ч. з польськими монетами	59/32	35/16	55/41	149	89	100
% польських монет	54,2	45,7	74,5		59,7	

В грошовому обігу України та зокрема, Поділля другої половини XIV ст., після поразки військ Золотої Орди на Синіх Водах у 1362 р., поширюються празькі гроші Чехії, польські коронні півгроші та галицько-руські грошики львівського карбування, угорські денарії, подільські півгрошики, молдавські гроші, джучидські дирхеми Золотої Орди та денарії Великого князівства Литовського (переважно князя Вітовта), а також монетні гривні татарського, литовського та новгородського типів [3; 8; 13; 14].

На подільському грошовому ринку переважали срібні півгроші та денарії польських королів: Казимира Великого (1333–1370), Людовіка Угорського (1342–1382), Владислава II Ягайла (1386–1434), Владислава III (1434–1444), Казимира IV (1445–1492), Яна Ольбрахта (1492–1501) (мал. 1).

Мал. 1. Галицько-руські грошики та півгроші XIV–початку XV ст. із скарбів Поділля

У другій половині XV ст. краківські півгроші із зображенням корони з одного боку та польського орла – з другого, витіснили більш якісні руські грошики львівського карбування, але останні зустрічаються і далі у подільських скарбах у досить потертому стані.

Різноманітність номіналів монет другої половини XIV ст. Західного Поділля яскраво ілюструє скарб європейських монет, виявлений поблизу першої столиці Подільського князівства м. Смотрича (сьогодні Кам'янець-Подільський район Хмельницької області) у 2012/2015 рр., детально описаний Р. Саввовим [10].

Скарб нараховував 1290 срібних монет, серед яких 1034 (80,28%) галицько-руських грошиків Польського королівства львівського карбування часу Казимира III (1333–1370), 42 грошики (з них 11 обрізаних до норми грошиків Людовіка Угорського) Владислава Опольського (1372–1378), 931 грошик Людовіка Угорського (1342–1382).

У монетному комплексі присутні 179 (з них 173 обрізаних) празьких грошів Чехії Яна Люксембурзького (1310–1346) та Карла I (1346–1378), 50 півгрошів Подільського князівства Костянтина Коріатовича (1380–1391) [3], 11 молдавських

грошів Петра Мушата (1375–1392) (усі раннього типу з 7 лілями на гербовому щиті), 5 угорських денаріїв королеви Марії Угорської (1382–1386/1395); 5 джучидських дирхемів Золотої Орди хана Токтамиша (1380–1395); 1 монета київського наслідування дирхемам Джанібека, 1 монета Новгород-Сіверського наслідування Корибута джучидським дирхемам. У комплексі також були присутні 2 срібні гривні човникоподібної форми, вагою 205 г та 195 г, близькі за своєю формою та розмірами 11–12 см до гривень литовського типу кінця XIV ст. – першої половини XV ст. [10]

Наймолодшими монетами скарбу є: півгроші Подільського князя Костянтина Коріатовича (1380–1388/91), молдовські гроші Петра Мушата, дирхеми хана Токтамиша (1380–1395) та угорські денарії Марії Угорської (1382 –1386/1395). Найстарішою монетою скарбу є празькі гроші Яна Люксембурзького (1310–1346). Період накопичення грошей Смотрицького скарбу становить близько 50 років. Цей комплекс був захований не раніше середини 80-х років XIV ст. Якщо у Смотрицькому скарбі були відсутні монети

У 2015 р. на Західному Поділлі, між селами Словіта та Якторів Золочівського району Тернопільської області, місцевий житель виявив скарб з 184 срібних монет Польщі кінця XIV – початку XV ст. Випуски короля Людовіка Угорського (1342–1382) представлені 14 галицько-руськими грошиками Галицької Русі. Якщо у Смотрицькому скарбі були відсутні монети Владислава Ягайла (1386–1434), то в Словітському скарбі вони представлені 34 львівськими півгрошами з написом «монета Лембург», 77 коронними півгрошами та 59 галицько-руськими грошиками львівського карбування. Срібні півгроші Владислава II Ягайла відкарбовані на Краківському монетному дворі у 1399–1414 рр. Середня вага їх складає 1,65 г, діаметр 22 мм, проба срібла 600. На аверсі монети відкарбована корона, на реверсі – орел.

На руських півгрошах на аверсі зображено герб Польщі – орел, на реверсі – лев – герб Львова (середня вага монет складає 0,96 г, діаметр 22 мм, проба срібла 700–850). Півгроші Владислава II мають ряд відмінностей: у скарбі наявні монети із додатковими знаками монетних майстрів – P, N, S, O, F. На аверсі монет Владислава Ягайла зображено корону, під нею хрест, навколо кругова легенда «MONETA WLADUSLAI» («Монета Владислава»), на реверсі – коронований орел з розпущеними крилами, навколо кругова легенда «REGIS POLONIA» («Королівство Польща»). Також зустрічаються монети із зображенням під короною літер AS, O, F з подвійним хрестом. Вага монет коливається від 1,1 до 2,44 г, проба срібла – від 200 до 600 [1].

Із середини XV ст. польська шляхта, магнати прибирають до своїх рук більшість подільських земель, містечок, торгівлю, ремесла. З грошового ринку витісняються угорські, молдавські, німецькі, чеські, татарські монети. Основними грошовими одиницями стають срібний гріш та півгріш краківського, литовського, гданського, пруського карбування часу правління польський королів династії Ягеллонів: Владислава II Ягайла (1386–1434), Казимира IV Великого (1446–1492), Яна Ольбрахта (1492–1501), Олександра Ягеллончика (1501–1506), Сигізмунда I Старого (1506–1548), Сигізмунда II Августа (1548–1572).

Яскравим зрізом економічного життя, обігу грошей на Поділлі кінця XIV – першої третини XVI ст. є Івчинський скарб, який зберігається у фондах Вінницького обласного краєзнавчого музею, детально описаний автором статті [2, с. 339–347]. Скарбовий комплекс був виявлений у 1976 р. в с. Івча Літинського району Вінницької області під час земляних робіт на глибині 2,7 м. Скарб нараховує 2447 срібних грошів та півгрошів Польщі, Пруссії під владою Польщі, Великого князівства Литовського (за нашими підрахунками вага знахідки становить близько 3 кг 960 г). У скарбі представлені 155 срібних грошів (6,33%) та 1119 півгрошів (45,72%) польського короля Сигізмунда I Ягеллончика (1506–1548). Вага гроша польського карбування

коливається між 1,93–2,06 г, діаметр становить 20–21 мм, гданського карбування – 1,76 – 2,25 г, діаметр – 20 мм, проба срібла – 375.

Другу велику групу у скарбі складають 866 (35,39%) півгрошів польського короля Олександра Ягеллончика (1501–1506). Вага однієї монети коливається від 0,90 до 1,24 г, діаметр – від 17,5 до 19 мм, проба срібла – 375. Третє місце за кількістю монет у знахідці займають коронні півгроші короля Яна Ольбрахта (1492–1501) – 189 (4,42%) без дати карбування. Їх вага складає 0,89–1,2 г, діаметр – 17 – 18 мм. У скарбі присутні 65 грошів (2,7%), відкарбованих за часу правління герцога Пруссії (лен Польщі) Адльбрехта II (1525–1568) 1532–1539 рр. карбування. Монети часу правління Казимира Великого (1447–1492) представлені в скарбі 55 півгрошами (2,24%) другої половини XV ст. Вага однієї монети коливається від 0,97 до 1 г, діаметр 19–20 мм, проба срібла – 375.

У знахідці присутні 6 півгрошів (0,24%) Владислава II Ягайла (1386–1434). Вага цих монет коливається від 1,25 до 1,53 г. Діаметр монет становить 20–22,5 мм, проба срібла – 375. На аверсі монети в центрі зображена корона, зверху над нею – хрест, по колу – кругова легенда «MONETA WLADUSLAI» («Монета Владислава»). На аверсі півгроша в центрі зображено орла із розпущеними крилами – герб Польщі, навколо – кругова легенда «REGIS POLONIA» («Королівство Польща»). По одній монеті у скарбовому комплексі представлені сілезький (Свідницький) срібний півгріш імператора Священної Римської імперії Людовіка II (вага монети 0,9 г, діаметр – 17,5 мм та солід Сигізмунда I прусського карбування вагою 0,35 г.

Наукова вартість Івчинського скарбу надзвичайно велика. По-перше, це один із найбільших за кількістю срібних монет (2447 екз.) та загальною масою близько 4 кг скарб європейських монет кінця XIV – першої третини XVI ст., знайдений на території Вінницької області. По-друге, скарб складається на 97,3% із срібних грошів, півгрошів польських королів і литовських князів з династії Ягеллонів: Владислава II Ягайла, Казимира Великого, Яна Ольбрахта, Олександра Ягеллончика, Сигізмунда I Старого. По-третє, в скарбі кількісно виділяються срібні монети польських королів Олександра Ягеллончика (1501–1506) та Сигізмунда I Ягеллончика (1506–1548).

У 1548–1569 рр., за правління короля Польщі, князя Великого князівства Литовського, а з 1569 р. після Люблінської унії – короля Речі Посполитої Сигізмунда II Августа (1548–1572), на подільському грошовому ринку, поряд із монетами Священної Римської імперії, набувають поширення срібні коронні та литовські трояки, гроші, півгроші та соліди, відкарбовані за часу правління цього короля (мал. 2).

Польське королівство, Владислав Ягайло (1386–1434), коронний півгріш б.д. В=1,6 г, Д=22 мм с. Словіта Тернопільської області, 2015 р.

Польське королівство, Ян Ольбрахт (1492 – 1501), півгріш б.д. В=0,9 г, Д=16 мм. с. Івча Літинського р-ну Вінницької області, 1976 р.

Польське королівство, Сигізмунд I Старий (1506–1548), коронний півгріш 1521 р. Вага = 1 г, Д = 18 мм. м. Тиврів Вінницької області, 2008 р.

Велике князівство Литовське, Сигізмунд II Август (1548–1576), півгріш 1560 р. Вага = 1,2 г, Д = 19 мм. м. Бар Вінницької області, 2005 р.

Мал. 2. Польські коронні півгроші XV–XVI ст. з подільських скарбів

€

Прагнучи скористатися з несприятливих військово-політичних та фінансових обставин, в яких опинилося Велике князівство Литовське, польська сторона порушила питання про уніфікацію монетної системи Польщі та Литви. У 1564 р. Сейм прийняв рішення про встановлення в обох державах однакових номіналів, тобто монети мали б мати однакову систему лічби, вагу, пробу металу та зовнішній вигляд монет [12, с. 107]. З 1565 р. було припинено карбування литовських денаріїв і півгрошів, а розпочалося карбування дводенарія, двогроша (2 гроші), чворака (4 гроші) із зображенням портрета Сигізмунда II Августа. Двогріш дорівнював 4 литовським або 5 польським півгрошам, а чворака – 4 литовським або 5 польським грошам.

У 1564 р. від короля Філіпа II надійшли іспанські талери (патагони) та напівталери (промарковані польською владою) як компенсація за позичені іспанському королю під 10% річних матір'ю Сигізмунда II Августа Боною Сфорца гроші в сумі 430 тис. золотих дукатів. Це сприяло підвищенню курсу польського коронного гроша. Але ці гроші практично не зустрічаються в скарбах Поділля.

Згідно Люблінської унії 1569 р. в Речі Посполитій була створена єдина грошова система, що сприяло економічній стабілізації польської та литовської грошової системи. На 1570 р. талер дорівнював 42 гроші, а дукат – 54 гроші [12, с. 107]. У стилі ренесансу за короля Сигізмунда II Августа карбувалися портретні монети протягом 28 років у Великому князівстві Литовському в м. Вільно, м. Тикоцин дукати, шостаки, чвораки (4 гроші), трояки, двояки (двогроші), гроші, півгроші, дводенари, денари (пенязь), південари (оболи).

У 22 (41,5 %) із 53 зафіксованих автором подільських скарбах XVI ст. присутні монети Сигізмунда II Августа, переважно півгроші, дводенари, рідше – гроші, двогроші, чвораки, денари.

Так, у Кам'янець-Подільському історико-краєзнавчому заповіднику в експозиції «Історія грошей» зберігаються 49 срібних монет, відкарбованих за часу правління Сигізмунда II Августа (1548–1572). У експозиції музею-заповідника зберігаються монети знайдені на території м. Кам'янець-Подільського та Кам'янець-Подільського району, зокрема Великого князівства Литовського: Сигізмунд II Август (1544–1572), м. Вільно, дводенари – 14, 1570 – 4; півгріш литовський 1546 – 5, гріш литовський 1559 – 7, гріш литовський м. Тикоцина 1566 – 5; трояк м. Гданська 1557 – 1, трояк литовський 1562 – 3, 1563 – 2, 1564 – 2, двояк 1566 – 4, 1569 – 2.

Стан монет задовільний, частина монет мають механічні пошкодження – потертості, надщерблення, потемніння. На різних монетах колекції зустрічаються скорочення букв в кінці легенди на обох сторонах монет: L, LI, LIT, LITV, LITVA. На литовському гроші 1559 р. Сигізмунда II Августа, відкарбованому на Вільнюському монетному дворі, на аверсі відкарбовано портрет короля й навколо кругову легенду: «SIGIS. AVG. REX. POL. MAG. DUX. LIT.». На реверсі монети зображено герб Великого князівства Литовського – «Погоня», дата 1559, внизу герб «Колюмна» розділяє кругову легенду в подвійному обідку: «MONETA. MAGNI. – DUKAT. LI». Вага гроша складає 2,43 г., півгроша – 1,09 г. Діаметр 7 литовських трояків, представлених у експозиції 1562–1564 рр., становить 26–28 мм. 6 чвораків 1566 і 1569 рр. відкарбовані за польською стопою, вони мають діаметр 24 мм, вагу бязько 4,29 г. Знаків монетних дворів на них немає, їх розрізняють по літерах «D» і «G» в легенді аверса «DEI GRATIA» – «Божою милістю». 14 дводенаріїв 1570 р. Речі Посполитої мають вагу 0,35 г, діаметр – 14–15 мм. На аверсі цих монет зображена коронована монограма «SA» й дата 1570. На реверсі монети зображено герб Великого князівства Литовського – «Погоня» вліво [4, с. 306–310].

Продукція монетних дворів Речі Посполитої останньої чверті XVI ст. в українських письмових та нумізматичних джерелах відображена не усіма емітованими номіналами. Найчастіше, на думку відомого нумізмата Р. Шуста, в грошовому обігу

України і Поділля зокрема, зустрічаються високопробні коронні, литовські та ризькі шеляги, гроші, трояки і шостаки Стефана Баторія (1576–1586) і Сигізмунда III Вази (1587–1632) кінця XVI ст. [5; 12]

Цей період яскраво ілюструє Старокостянтинівський скарб, який нараховує 150 срібну та 1 золоту монети кінця XVI ст. Монетний комплекс виявлений весною 2014 р. на полі поблизу м. Старокостянтинова Хмельницької області. Золотий алтун Османської імперії представлений у скарбі однією монетою з пробитим отвором (вага 3,43 г). У скарбі наявні 10 трояків 1580–1586 рр. короля Речі Посполитої Стефана Баторія (1576–1586), 30 шостаків 1589–1599 рр. та 110 трояків 1587–1599 рр. Сигізмунда III Вази (1587–1632) ранніх випусків. Скарб міг належати місцевому міщанину чи корчмарю (мал. 3).

Мал. 3. Річ Посполита, Османська імперія кінця XVI ст., алтун, трояки, шостаки. м. Старокостянтинів Хмельницької області, 2014 р.

Таким чином, розглянуті нами Смотрицький, Словітський, Івчинський, Кам'янець-Подільський та Старокостянтинівський скарби яскраво ілюструють весь спектр грошового обігу та номіналів монет на території Поділля, яке перебувало в складі Польського королівства у другій половині XIV – першій половині XVI ст. та Речі Посполитої у другій половині XVI ст. Проаналізувавши скарбовий матеріал, відкладений на теренах Поділля у вигляді скарбів другої половини XIV–XVI ст., ми можемо зробити наступні висновки:

1. Кількісний та якісний аналіз монетних скарбів засвідчує домінування на подільському ринку серед європейських грошей польської срібної монети, довіра до якої українців була високою. Серед 149 змішаних подільських скарбів польські монети присутні у 89 (59, 7%) скарбах другої половини XIV – XVI ст.

2. На подільському грошовому ринку другої половини XIV –початку XV ст., переважали срібні півгроші та денарії польських королів: Казимира Великого (1333–1370), Людовіка Угорського (1342–1382), Владислава Опольського (1372–1378), Владислава II Ягайла (1386–1434).

3. Із середини XV ст. основними грошовими одиницями в Польському королівстві і відповідно в грошовому обігу Поділля, стають срібний гріш, півгріш, тернарій, солід, дводенарій краківського, литовського, гданського, пруського карбування часу правління польський королів династії Ягеллонів: Владислава III (1434–1444), Казимира IV Великого (1446–1492), Яна Ольбрахта (1492–1501), Олександра Ягеллончика (1501–1506), Сигізмунда I Старого (1506–1548), Сигізмунда II Августа (1548–1572).

4. Монети польського карбування виявлені у 16 (45,7%) скарбах XV ст. із 35 зафіксованих в нашій топографії, а у 55 скарбах XVI ст. польські монети присутні у 41 (74,55%) змішаному скарбовому комплексі. Тобто, ми бачимо що частка польської монети в грошовому обігу Поділля за півтора-два століття зросла від 45,7% до 74,55%. Найбільше, скарбів із польськими монетами досліджуваного періоду зафіксовано у Хмельницькій області – 39 (26,1 %).

1. *Бакалець О. А.* Актуальні проблеми розвитку української нумізматики, генеалогії та історичного краєзнавства (за письмовими та скарбовими джерелами). Збірка наукових статей / О. А. Бакалець. – Львів: Магнолія, 2015. – 232 с.
2. *Бакалець О. А.* Івчинський скарб 1976 р. срібних європейських монет кінця XIV – першої третини XVI ст. із фондів Вінницького обласного краєзнавчого музею / О. А. Бакалець // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії і методики. Зб. наук. праць: – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2015. – Число 26–27. – С. 339–347.
3. *Бакалець О. А.* Монети Подільського князівства кінця XIV ст. часу правління Костянтина Кориатовича: топографія знахідок / О. А. Бакалець, О. В. Пінкасевиц, В. О. Шапринський // Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку. Збірник матеріалів IV Міжнародної конференції, присвяченої 615-й річниці першої документальної згадки про м. Ров, 475-й річниці надання м. Бар магдебурзького права та 150-річчю з дня народження М. С. Грушевського. – Бар: КПП БРД, 2016. – С. 182–198; *Бакалець О. А.* Молдавські монети на подільському ринку другої половини XIV – XV ст. (за скарбовими джерелами) / О. А. Бакалець // Наукові записки Вінницького ДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія: Вип. 25. – Вінниця, 2016. – С. 132–151.
4. *Дашко О.* Монети Сигізмунда II Августа (1544–1572) в експозиції «Історія грошей» Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника / О. Дашко // Археологія і фортифікація України. Збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2015. – С. 306–310.
5. *Зварич В., Шуст Р.* Нумізматики. Довідник / В. Зварич, Р. Шуст. – Тернопіль-Львів: ДКВ «Тернопіль», Львівський ДУ, 1998. – 464 с.
6. *Козубовський Г. А.* Синьоводська битва 1362 р. і зміни в грошовому обігу Південної Русі-України / Г. А. Козубовський // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії і методики. Зб. наук. праць / упорядник В. В. Томазов. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2012. – Число 20. – С. 93–99.
7. *Котляр М. Ф.* Грошовий обіг на теренах України в епоху феодалізму. – К.: Наукова думка, 1971. – 220 с.
8. *Погорілець О. Г., Саввов Р. В.* Монета подільського князя Костянтина / О. Г. Погорілець, Р. В. Саввов // Нумізматики і фалеристика. – 2004. – № 3. – С. 24–29.
9. *Погорілець О. Г., Саввов Р. В.* Про нові знахідки монет подільського князівства / О. Г. Погорілець, Р. В. Саввов // Нумізматики і фалеристика. – 2007. – № 4. – С. 28–31.
10. *Саввов Р. В.* Скарб монет XIV ст. з-під Смотрича / Р. В. Саввов // Львівські нумізматичні записки, ч. 8, 2013. – С. 10–17.
11. *Саввов Р. В.* Подольский полугрошок и денежное обращение в Подольском княжестве // Материалы Белорусской Международной научно-практической нумизматической конференции. – Минск, 2015. – С. 12–19.
12. *Шуст Р. М.* Нумізматики. Історія грошового обігу та монетної справи в Україні. Навчальний посібник / Р. М. Шуст. – К.: Знання, 2007. – 371 с.
13. *Шуст Р., Крижанівський А.* До генези іконографії та метрологічних показників Подільського князівства другої половини XIV ст. / Р. Шуст, А. Крижанівський // Нумізматики і фалеристика. – 2005. – № 2. – С. 8–10.
14. *Шостопал А.* Скарби Черкащини / А. Шостопал. – Черкаси, 2006. – С. 52.
15. *Шостопал А.* Монети XIV ст. карбовані на Поділлі / А. Шостопал // Нумізматики і фалеристика. – 2007. – № 2. – С. 24–26.

References

1. *Bakalets O. A.* Aktualni problemy rozvytku ukrainskoi numizmatyky, henealohii ta istorychnoho kraieznavstva (za pysmovymy ta skarbovymy dzherelamy). Zbirka naukovykh statei / O. A. Bakalets. – L'viv: Magnoliya, 2015. – 232 s.
2. *Bakalets O. A.* Ivchynskiy skarb 1976 r. sribnykh evropeyskykh monet kintsia XIV – pershoi tretyny XVI st. iz fondiv Vinnytskoho oblasnoho kraieznavchoho muzeiu / O. A. Bakalets // Spetsialni istorychni dystsypliny: pytannia teorii i metodyky. Zb. nauk. prats: – K.: NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy, 2015. – Chyslo 26–27. – S. 339–347.
3. *Bakalets O. A.* Monety Podilskoho kniazivstva kintsia XIV st. chasu pravlinnia Kostiantyna Koriatovycha: topohrafiia znakhidok / O. A. Bakalets, O. V. Pinkasevych, V. O. Shaprynskyi // Barska zemlia Podillia: evropeiska spadshchyna ta perspektyvy staloho rozvytku. Zbirnyk materialiv IV Mizhnarodnoi konferentsii, prysviachenoi 615-i richnytsi pershoi dokumentalnoi zhadky pro m. Rov, 475-i richnytsi nadannia m. Bar mahdeburzkoho prava ta 150-richchiu z dnia narodzhennia M. S. Hrushevskoho. – Bar: KPP BRD, 2016. – S. 182–198; *Bakalets O. A.* Moldavski monety na podilskomu rynku druhoi polovyny XIV – XV st. (za skarbovymy dzherelamy) / O. A. Bakalets //

- Naukovi zapysky Vinnytskoho DPU im. M. Kotsiubynskoho. Serii: Istorii: Vyp. 25. – Vinnytsia, 2016. – S. 132 – 151.
4. *Dashko O.* Monety Syhizmunda II Avhusta (1544–1572) v ekspozytzii «Istorii hroshei» Kamianets-Podilskoho derzhavnogo istorychnoho muzeiu-zapovidnyka / O. Dashko // *Arkheolohiia i fortyfikatsiia Ukrainy. Zbirnyk materialiv V Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii.* – Kamianets-Podilskyy: TOV «Drukarnia Ruta», 2015. – S. 306 – 310.
 5. *Zvarych V., Shust R.* Numizmatyka. Dovidnyk / V. Zvarych, R. Shust. – Ternopil-Lviv: DKV «Ternopil», Lvivskiy DU, 1998. – 464 s.
 6. *Kozubovskiy H. A.* Synovodska bytva 1362 r. i zminy v hroshovomu obihu Pivdennoi Rusi-Ukrainy / H. A. Kozubovskiy // *Spetsialni istorychni dystsypliny: pytannia teorii i metodyky. Zb. nauk. prats / uporiadnyk V. V. Tomazov.* – K.: NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy, 2012. – Chyso 20. – S. 93 – 99.
 7. *Kotliar M. F.* Hroshovi obih na terenakh Ukrainy v epokhu feodalizmu. – K.: Naukova dumka, 1971. – 220 s.
 8. *Pohorilets O. H., Savvov R. V.* Moneta podilskoho kniazia Kostiantyna / O. H. Pohorilets, R. V. Savvov // *Numizmatyka i falerystyka.* – 2004. – № 3. – S. 24 – 29.
 9. *Pohorilets O. H., Savvov R. V.* Pro novi znahidky monet podilskoho kniazivstva / O. H. Pohorilets, R. V. Savvov // *Numizmatyka i falerystyka.* – 2007. – № 4. – S. 28 – 31.
 10. *Savvov R. V.* Skarb monet XIV st. z-pid Smotrycha / R. V. Savvov // *Lvivski numizmatychni zapysky,* ch. 8, 2013. – S. 10 – 17.
 11. *Savvov R. V.* Podolskiy polugroshok i denezhnoe obrashchenie v Podolskom kniazhestve // *Materialy Belorusskoy Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy numizmaticheskoy konferentsyi.* – Minsk, 2015. – S. 12 – 19.
 12. *Shust R. M.* Numizmatyka. Istorii hroshovoho obihu ta monetnoi spravy v Ukraini. Navchalnyi posibnyk / R. M. Shust. – K.: Znannia, 2007. – 371 s.
 13. *Shust R., Kryzhanivskiy A.* Do henezy ikonohrafii ta metrolohichnykh pokaznykiv Podilskoho kniazivstva druhoi polovyny XIV st. / R. Shust, A. Kryzhanivskiy // *Numizmatyka i falerystyka.* – 2005. – № 2. – S. 8 – 10.
 14. *Shostopal A.* Skarby Cherkashchyny / A. Shostopal. – Cherkasy, 2006. – S. 52.
 15. *Shostopal A.* Monety XIV st. karbovani na Podilli / A. Shostopal // *Numizmatyka i falerystyka.* – 2007. – № 2. – S. 24 – 26.

Бакалець А. А.

Роль польской монеты в денежном обращении Подолья (вторая половина XIV – XVI вв.).

На основе анализа монетных кладов второй половины XIV – XVI вв. прослеживается процесс появления на подольском денежном рынке польской серебрянной монеты, показана её роль среди других денег Европы исследуемого периода.

Ключевые слова: Польское королевство, Речь Посполитая, грош, полугрош, галицко-русский грошик, солид, денарий, дводенарий, двояк, чворак, трояк.

Bakalets A. A.

The role of the Polish coin in money circulation skirts (second half of XIV – XVI century).

The author of the study, based on the analysis of coin hoards from the second half of XIV – XVI century, attempts to trace the process of distribution of Polish silver coins in Podilsk money market and to show its role among the other money of Europe in studying period.

In the second half of the 14th and 16th centuries in the Podilsk region the rural population was mainly engaged in arable farming, animal husbandry and small-scale artisanal fisheries. During this period, in Podilia has existed about 40 fortified towns, which were centers of Handicrafts and trade.

An important tool for the development of agriculture, crafts and trade were the silver money of the Czech Republic, Golden Horde, Poland, the Grand Duchy of Lithuania, Moldavian Principality, Podilsky Principality of Hungary, Holy Roman Empire, Prussia. The collected topography of the finds of Podilski treasures of the studying period demonstrates the broad use of Polish coins, mostly pennies, Bugrov and denarii by a population of Podilia. Among 149 mixed Podilsky treasures the Polish coins were presented in 89 (59.7%) of all the treasures of the second half of the 14th and 16th centuries.

Keywords: Polish Kingdom, Polish-Lithuanian Commonwealth, penny, palmrosa, Galician-Ruthenian penny, solidus, denarius, duodenary, dual, chvorak, threefold.